

**The effectiveness of protecting citizens' rights and freedoms by
administrative courts in the Republic of Uzbekistan**

Abdug'affrova Aziza

3rd-year Student, Faculty of Law Termiz State University

Scientific Supervisor: Yangiboyev N.

Annotation: This article analyzes the effectiveness of administrative courts in protecting the rights and freedoms of citizens in the Republic of Uzbekistan from both theoretical and practical perspectives. It examines the role of administrative courts in resolving disputes between state bodies and citizens, ongoing judicial reforms, digitalization processes, and judicial practice. Additionally, a comparative analysis with foreign countries is conducted, and scientifically grounded proposals are put forward to further improve the administrative court system.

Keywords: administrative courts, administrative proceedings, right to access court, rule of law, human rights, legal protection, judicial review, judicial efficiency, public law disputes, judicial reforms, digital court system, fair trial, supremacy of law

**O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sudlar tomonidan fuqarolarning
huquq va erkinliklarini himoya qilish samaradorligi**

Termiz davlat universiteti yuridik fakulteti 3-bosqich talabasi

Abdug'affrova Aziza

Ilmiy rahbar: Yangiboyev N.

Annotatsiya : Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sudlar tomonidan fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Ma'muriy sudlarning davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi nizolarni hal etishdagi o'rni, sud tizimidagi islohotlar, raqamlashtirish jarayonlari hamda sud amaliyoti asosida ularning samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil o'tkazilib,

ma'muriy sud tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar :ma'muriy sudlar, ma'muriy sud ish yuritish, sudga murojaat qilish huquqi, huquqiy davlat, inson huquqlari, huquqiy himoya, sud nazorati, sud samaradorligi, ommaviy-huquqiy nizolar, sud islohotlari, raqamli sud tizimi, odil sudlov, qonun ustuvorligi

Huquqiy demokratik davlatda inson, uning huquq va erkinliklari eng oliy qadriyat hisoblanadi. Insonning tabiiy huquq va erkinliklarini e'tirof etish, ularga amal qilish hamda ularni samarali himoya qilish davlatning asosiy vazifalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning huquq va erkinliklari davlat tomonidan kafolatlangan bo'lsa-da, ularning real hayotda ta'minlanishi ko'p jihatdan sud hokimiyatining mustaqilligi va samarali faoliyatiga bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, sud hokimiyati, ayniqsa ma'muriy sudlar, fuqarolarning davlat organlari va mansabdor shaxslar bilan munosabatlarida huquqiy himoyani ta'minlovchi eng muhim institutlardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Davlat o'zining fuqarolar huquqlarini himoya qilish vazifasini hokimiyatning barcha tarmoqlari orqali amalga oshiradi. Biroq ushbu jarayonda sud hokimiyatining o'rni alohida ahamiyatga ega, chunki aynan sudlar huquq va erkinliklar buzilgan hollarda ularni tiklash bo'yicha yakuniy qaror qabul qiladi. Shu sababli demokratik huquqiy davlat qurilishida sud hokimiyatining mavjudligi bilan birga uning amalda mustaqil faoliyat yuritishi muhim hisoblanadi. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab O'zbekistonda sud-huquq tizimini isloh qilish, uni demokratlashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Sobiq tuzumdan meros bo'lib qolgan, ijro etuvchi hokimiyatga qaram bo'lgan sud tizimini tubdan o'zgartirish zarurati mavjud edi. Shu bois sudlarni haqiqiy mustaqil va

adolatli qaror qabul qiluvchi organ sifatida shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishiga aylandi.

Mazkur islohotlarning muhim bosqichlaridan biri sifatida 2017-yildan boshlab Oʻzbekiston Respublikasida maʼmuriy sudlar alohida institut sifatida joriy etildi. Bu oʻz navbatida fuqarolarning davlat organlari va mansabdor shaxslar qarorlari ustidan sud tartibida himoya qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Maʼmuriy sudlarning tashkil etilishi davlat boshqaruvida qonun ustuvorligini taʼminlash, ommaviy-huquqiy nizolarni adolatli hal etish va fuqarolarning huquqlarini samarali himoya qilish zarurati bilan chambarchas bogʻliqdir¹.

Maʼmuriy sudlar faoliyatining huquqiy asoslari bir qator normativ-huquqiy hujjatlar bilan mustahkamlangan. Jumladan, Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Sudlar toʻgʻrisida”gi Qonun², Maʼmuriy sud ish yuritish toʻgʻrisidagi kodeks hamda “Maʼmuriy tartib-taomillar toʻgʻrisida”gi Qonun ushbu tizimning asosiy huquqiy poydevorini tashkil etadi. Konstitutsiyaning 44-moddasiga muvofiq, har bir shaxs oʻzining buzilgan huquqlarini sud orqali himoya qilish huquqiga ega³. Ushbu norma sud himoyasining universal kafolatini ifodalaydi. Maʼmuriy sud ish yuritish toʻgʻrisidagi kodeksning 4-moddasida esa har qanday manfaatdor shaxs oʻz huquqlarini himoya qilish uchun sudga murojaat qilish huquqiga egaligi, bu huquqdan voz kechish esa yuridik kuchga ega emasligi belgilangan⁴. Bu esa sudga murojaat qilish huquqining mutlaq xarakterga ega ekanligini koʻrsatadi.

Maʼmuriy sudlarning asosiy vazifasi fuqarolar va davlat organlari oʻrtasidagi nizolarni hal etish orqali inson huquqlarini himoya qilishdan iboratdir. Amaliyotda fuqarolar koʻpincha yer ajratish, soliq organlari qarorlari, pensiya va ijtimoiy nafaqalarni

¹ Mirziyoyev Sh.M. “Oʻzbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish boʻyicha Harakatlar strategiyasi toʻgʻrisida”gi, 2017-yil7-fevraldagi PF-4947-son farmoni.

² <https://lex.uz/docs/-5534923>

³ <https://lex.uz/docs/-6445145>

⁴ <https://lex.uz/docs/-3527353>

tayinlash, davlat xizmatiga qabul qilish kabi masalalarda ma'muriy sudlarga murojaat qiladilar. Bunday hollarda sudlar davlat organlari tomonidan qabul qilingan qarorlarning qonuniyligi va asoslanganligini tekshiradi hamda zarur hollarda ularni bekor qiladi. Bu orqali fuqarolarning buzilgan huquqlari tiklanadi va kelgusida shunga o'xshash qonun buzilishlarining oldi olinadi.

Ma'muriy sudlar nafaqat individual nizolarni hal etadi, balki umumiy ma'noda davlat boshqaruvida qonuniylikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Chunki davlat organlari tomonidan qabul qilinadigan har bir qaror sud nazorati ostida bo'ladi. Bu esa mansabdor shaxslarni o'z faoliyatini qonun doirasida olib borishga majbur qiladi. Shu jihatdan ma'muriy sudlar korrupsiyaning oldini olish, davlat boshqaruvida shaffoflikni ta'minlash hamda fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro tajriba ham ma'muriy sudlarning inson huquqlarini himoya qilishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Masalan, Fransiyada ma'muriy sudlar umumiy sud tizimidan mustaqil holda faoliyat yuritadi va Davlat kengashi eng yuqori instansiya hisoblanadi. Germaniyada esa ma'muriy sud ish yuritish inkvizitorial prinsip asosida amalga oshiriladi, ya'ni sudya ishning barcha holatlarini mustaqil ravishda o'rganadi va dalillarni yig'ishda faol ishtirok etadi. Anglo-sakson huquq tizimida esa ma'muriy nizolar odatda umumiy sudlar tarkibida ko'rib chiqiladi⁵. Ushbu modellarning barchasi bir jihatda o'xshash — ular fuqarolarning davlat organlari ustidan samarali sud himoyasini ta'minlashga qaratilgan.

O'zbekistonda ham ushbu ilg'or tajribalar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Xususan, sud tizimini raqamlashtirish, elektron sud xizmatlarini kengaytirish, sud qarorlarining ijrosini ta'minlash mexanizmlarini kuchaytirish borasida sezilarli ishlar

---

⁵ Roland Winkler, Associate Professor of Law University of Salzburg. 2007

amalga oshirildi. Elektron sud tizimining joriy etilishi fuqarolarga sudga murojaat qilishni yanada qulaylashtirdi, ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytirdi va sud jarayonlarining shaffofligini oshirdi.

Shu bilan birga, ma'muriy sudlar faoliyatida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, fuqarolarning huquqiy savodxonligi yetarli darajada emasligi sababli ular o'z huquqlarini to'liq anglab yetmaydi yoki sudga murojaat qilish imkoniyatlaridan foydalanmaydi. Shuningdek, ayrim hollarda sud qarorlarining ijrosi bilan bog'liq muammolar ham uchrab turadi. Bu esa sud tizimining samaradorligini yanada oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, fuqarolarning huquqiy bilimlarini oshirishga qaratilgan targ'ibot ishlarini kuchaytirish zarur. Ikkinchidan, sud qarorlarining ijrosini ta'minlash mexanizmlarini yanada mustahkamlash lozim. Uchinchidan, sud amaliyotida yagona yondashuvni shakllantirish orqali qarorlar barqarorligini ta'minlash muhim hisoblanadi. Shuningdek, sudyalarning vakolatlarini kengaytirish va ularning mustaqilligini yanada kuchaytirish ham dolzarb masalalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, ma'muriy sudlar O'zbekiston Respublikasida inson huquqlarini himoya qilishning muhim instituti sifatida shakllandi. Ular davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi nizolarni adolatli hal etish orqali huquqiy davlat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Kelgusida sud tizimini yanada takomillashtirish, xalqaro tajribani keng joriy etish hamda raqamlashtirish jarayonlarini rivojlantirish orqali ma'muriy sudlarning samaradorligini yanada oshirish mumkin. Bu esa o'z navbatida fuqarolarning huquq va erkinliklarini yanada ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksi.
2. 01.04.2018. 2. O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi qonuni. 28.07.2021.
3. Mirziyoyev Sh.M. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son farmoni.
4. Mirziyoyev Sh.M. "O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2017-yil 8-sentabrgi Farmoni.
5. <https://worldlyjournals.com/index.php/Yangiizlanuvchi>